

PŘEHLED VHODNÉ ROZHODOVACÍ PRAXE SOUDŮ V PŘÍPADĚ ZNÁSILNĚNÍ

zpracovala: Mgr. Veronika Ježková

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Úvod

V roce 2016 bylo v České republice spácháno 2 241 mravnostních trestných činů, přičemž nejčastějším byl, a to v **649** případech, **trestný čin znásilnění**¹. Podle statistik Ministerstva spravedlnosti ČR však došlo za spáchání tohoto trestného činu k odsouzení pouze **227** osob². Trestný čin znásilnění tak patří k relativně častým trestným činům, přičemž je třeba brát v úvahu též skutečnost, že nahlášené počty znásilnění představují podle statistik jen asi 5% této trestné činnosti³.

Z výsledků analýzy soudních rozhodnutí v případech znásilnění publikované v roce 2017 organizací proFem mj. vyplývá, že poměr ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody a trestů odnětí svobody s podmíněným odkladem je u pravomocných odsuzujících rozsudků téměř 50:50⁴. Tento poměr potvrzují i statistiky Ministerstva spravedlnosti: z 205 odsuzujících rozsudků v roce 2017 byl 97 osobám za tuto trestnou činnost uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, zatímco ve 106 případech byl trest odnětí svobody podmíněně těmto osobám odložen. Ochranná opatření byla u podmíněně odsouzených uložena pouze v 46 případech, přiměřené omezení nebo povinnost jen v 18 případech⁵. Analýza dále poukazuje na nejednotnost v rozhodování soudů ve srovnatelných případech i ukládání dalších ochranných opatření.

Dne 2. května 2016 ČR podepsala Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jako „Istanbulská úmluva“), která představuje komplexní mezinárodní standard pro tuto oblast⁶. Požadavky Istanbulské úmluvy ohledně legislativních úprav trestního postihu činů sexuální povahy vč. znásilnění (článek 36) ČR dle Analýzy připravenosti České republiky k přístupu k Istanbulské úmluvě zpracované Ministerstvem spravedlnosti v současnosti již naplňuje. Z doposud provedených analýz v této oblasti však vyplývá, že ČR nedostatečně naplňuje požadavky ohledně sankcí a opatření v souvislosti s tímto trestným činem. Odstavec 1, článku 45 Istanbulské úmluvy výslovně uvádí následující: *Strany podniknou nezbytná legislativní či jiná opatření pro to, aby skutky posuzované v souladu s touto úmluvou, byly trestány efektivním, úměrným a odrazujícím postihem, zohledňujícím závažnost těchto skutků. Tento postih bude podle nezbytnosti zahrnovat tresty odnětí svobody, jež mohou vést k extradici.*

¹ Zdroj - Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2016, Ministerstvo vnitra ČR.

² Zdroj - Databáze CSLAV ke dni 9. 2. 2017, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

³ Zdroj - http://www.persefona.cz/source/pdf/TZ_Persefona_vysledky_vyzkumu.pdf

⁴ Zdroj - http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf

⁵ Zdroj - Databáze CSLAV ke dni 9. 2. 2017, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

⁶ Problematické domácí a genderově podmíněného násilí se věnuje také Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, kterou ČR ratifikovala. Všeobecné doporučení k Úmluvě č. 35 o genderově podmíněném násilí na ženách uvádí, že státy, smluvní strany, mají povinnost vytvořit právní předpisy, politiky, programy, institucionální rámce a monitorovací mechanismy směřující k odstranění všech forem genderově podmíněného násilí na ženách. To znamená například povinnost legislativně zakázat všechny formy genderově podmíněného násilí (odst. 26). V tomto ohledu Komise doporučuje definovat sexuálně motivované trestné činy jako činy založené na nedostatku svobodně daného souhlasu a zohledňující okolnosti spočívající v donucení (odst. 29 písm. e).

Na tuto problematiku reaguje také Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018 (dále jako „Akční plán“), schválený usnesením vlády ČR ze dne 23. února 2015 č. 126. mj. úkolem č. 70 v podobě zpracování přehledu vybraných judikátů vhodné rozhodovací praxe soudů u trestného činu znásilnění. Cílem předkládaného přehledu je poukázat na případy vhodné rozhodovací praxe soudů v případech znásilnění a pokusit se tak přispět k jejímu zlepšení a sjednocení.

S ohledem na výše uvedené se dále v tomto textu podává rozbor některých soudních rozhodnutí v případech trestného činu znásilnění ve smyslu § 185 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění (dále jen „tr. zákoník“), a to z hlediska správného uchopení hmotněprávní stránky případu.

Současně je v rámci textu krátce zmíněna i otázka ukládání trestu za trestný čin znásilnění ve smyslu § 185 tr. zákoníku.

Oběť trestného činu znásilnění je pro účely tohoto textu obecně definována jako „poškozená“ a pachatel tohoto trestněprávního jednání jako „pachatel, obviněný, obžalovaný nebo dovolatel“, dle kontextu, bez dalšího rozlišení pohlaví pro lepší srozumitelnost a orientaci v textu.

I. Obecně ke skutkové podstatě trestného činu znásilnění podle § 185 trestního zákoníku

Trestný čin znásilnění podle § 185 tr. zákoníku je charakterizován dvěma zásadními znaky, a to **nedobrovolností** a **pohlavním stykem** (tj. jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby stejného nebo opačného pohlaví, popř. osoby disponující současně znaky obou pohlaví). V této souvislosti jde tedy o soulož (spojení pohlavních orgánů muže a ženy), pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (např. orální pohlavní styk nebo anální pohlavní styk), ale i např. osahávání ženy na prsou, líbání přirození, vzájemná homosexuální nebo heterosexuální masturbace, digitální penetrace (proniknutí prstu či jiného předmětu do pochvy)⁷, atd.

Nedobrovolnost pak může mít formu **a) donucení** nebo **b) zneužití bezbrannosti**. Donucení - má podobu násilného jednání v širším slova smyslu, tedy užití fyzického násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy.

Samotný pojem **násilí** není v trestním zákoníku přímo definován, judikatura⁸ jej však definuje jako použití fyzické síly k **překonání kladeného odporu** nebo k **zamezení odporu očekávaného**.

Při donucení pohrůžkou násilí se nemusí jednat o pohrůžku bezprostředního násilí, postačuje pohrůžka násilím mířená do budoucna, taktéž může tato být směřována vůči osobě odlišné od oběti (např. ublížení jejímu dítěti).

Pohrůžka jiné těžké újmy pak zahrnuje ostatní prostředky donucení než násilím nebo pohrůžkou násilí, újma v tomto kontextu může být **majetková** (zničení zařízení bytu, zničení auta, apod.) nebo **nemajetková** (klasicky zveřejnění intimních informací rodině, veřejnosti a přátelům na facebookových stránkách, apod.)

V souvislosti s definicí násilí lze zmínit § 119 tr. zákoníku, který definuje *Spáchání trestného činu násilím*: „Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem”.

Donucení může spočívat v překonání vážně míněného odporu, anebo dosažení toho, že znásilňovaná osoba neklade odpor vzhledem k jeho beznadějnosti. Vzhledem k tomu, že znásilnění je trestným činem úmyslným, musí závěr o zavinění vycházet z prokázaného chování druhé osoby v době činu, umožňující pachateli její odpor vyhodnotit⁹. Beznadějnost odporu může vyplývat například z jednoznačné fyzické převahy pachatele, dále z faktu, že je ozbrojen, odlehlosti místa činu, která znemožňuje dovolat se pomoci, apod.

O **zneužití bezbrannosti** půjde v situaci, kdy je oběť bez přičinění pachatele v takovém stavu, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli ohledně pohlavního styku s pachatelem, popř. ve kterém není schopna projevit či klást dostatečný odpor. Důvodem může být to, že je **hendikepována fyzicky** (např. je těžce

⁷ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 3 Tdo 1305/2015.

⁸ R 17/1982, s. 128.

⁹ R 63/1978.

zraněná, ochrnutá, spoutaná, vysokého věku, vyčerpaná), anebo **psychicky** (jedná se o dítě, duševně nemocnou nebo mentálně postiženou osobu). Může ale jít i o kombinaci obou důvodů (osoba opilá, pod vlivem drog, v mdlobách, v hlubokém spánku). Za bezbrannost se nepovažuje stav osoby, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo.

Trestný čin znásilnění je ze své podstaty trestným činem **úmyslným**, tedy pachatel **musí chtít donutit poškozenou k nedobrovolnému sexuálnímu styku, nebo vědět, že vynucuje sexuální aktivitu v rozporu s vůlí poškozené, která je buď projevená (donucení), či zde není možnost poškozené se projevit, tedy bez možnosti poškozené neprojevená (bezbrannost)**. To, že se jedná o nedobrovolnou sexuální aktivitu na straně poškozené, musí pachatel vždy poznat.

Kdyby se obviněný vzhledem k menší intenzitě odporu ženy, se kterou má v úmyslu souložit domníval, že jde o odpor předstíraný, a že ve skutečnosti žena s pohlavním stykem souhlasí, šlo by o tzv. **skutkový omyl negativní** (§ 18 odst. 1 tr. zákoníku), neboť obviněný nevěděl o okolnostech naplňujících znaky trestného činu znásilnění a tím by byla vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin¹⁰. Odpovědnost pachatele však není vyloučena, jestliže napadená osoba vyvíjí méně intenzivní odpor vzhledem k opožděnému vývoji své osobnosti a pachateli je tento stav poškozené osoby znám¹¹. V případě zneužití bezbrannosti jiného by pachatele neomlouvalo, jestliže vycházel z přesvědčení, že nebýt jeho bezbrannosti, tak by k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku svolil¹².

Výše uvedené obecné principy vztahované k trestnému činu znásilnění bývají obecnými soudy někdy vykládány tak, že tyto zásadně požadují, aby násilí na poškozené překonávalo její zřejmý fyzický odpor¹³. Strpění sexuálního útoku bývá pak interpretováno k tíži oběti, která tak pouze chce minimalizovat fyzické následky celého trestného činu, nebo je natolik paralyzována strachem, že není schopna jakýkoli fyzický odpor projevit.

Základními pilíři obhajoby obviněných v případech znásilnění bývá:

- a) zpochybnění naplnění objektivní stránky skutkové podstaty tohoto trestného činu, tedy existence násilného jednání pachatele (v širším slova smyslu) a jemu odpovídající zřejmý aktivní fyzický odpor oběti; a/nebo
- b) tvrzení existence skutkového omylu negativního na straně pachatele.

Nicméně současná judikatura je v tomto směru již dostatečně jasná a představuje vhodné vodítko právě pro případy, kdy oběti nevyvinuly směrem k pachateli dostatečně

¹⁰ R 48/1977.

¹¹ R 63/1978.

¹² Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon – komentář díl II., 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, str. 1413-1414).

¹³ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 29 T 38/2011.

zřejmý, fyzickými symptomy doprovázený (škrábání, kousání, facky, atd.), aktivní odpor, nebo tam, kde se pachatelé dovolávají skutkového omylu negativního.

Níže se podává rozbor rozhodnutí, která představují v této oblasti významnou judikaturu (pro zajímavost je zde začleněno i zajímavé rozhodnutí soudu prvního stupně) a posouvají rozhodování soudu ve věcech sexuálního násilí směrem k praxi aplikované v zahraničí. Nad rámec uvedeného je však třeba konstatovat, že se nejedná v uvedených případech o důsledek přijetí principů uvedených v tzv. Istanbulské úmluvě, ale přijetí výkladových principů pojmu násilí a jeho intenzity, příp. intenzity odporu oběti. Dále se též v textu uvádí rozhodnutí představující v některých ohledech velice diskutabilní praxi a možné důsledky jejího přijetí.

II. Rozbor vhodné rozhodovací praxe – orientace na hmotněprávní rovinu

A) JUDIKATURA – OTÁZKA VÁŽNĚ MÍNĚNÉHO ODPORU A PŘÍTOMNOST NÁSILÍ

1) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011

Ze skutkových zjištění učiněných v tomto případě soudy vyplynulo, že ...po předchozím pozvání na procházku přinutil obviněný násilím poškozenou k sexu, kdy po ní nejprve požadoval za částku 200 Kč orální sex, který odmítla, poté si sundal kalhoty a vytáhl přirození, na její odmítání reagoval tím, že ji povalil na zem na břicho, stáhl jí kalhoty, vsunul jí přirození do jejího análního otvoru a vykonal na ní anální styk, poté ji chytil za vlasy, tlačil jí hlavu ke svému přirození a donutil ji k orálnímu sexu, přičemž nedošlo k vyvrcholení, a nakonec, když poškozená ležela na zemi na zádech, jí roztáhnul nohy a jazykem dráždil její pohlavní orgán, a to i přes skutečnost, že poškozená po celou dobu plakala, měla z něho strach, jelikož jí vyhrožoval, že když něco řekne, něco uvidí, že si ji najde a pomstí se....

Obviněný po dobu řízení namítal, že objektivní stránka trestného činu znásilnění nebyla v řízení dostatečně prokázána, konkrétně znak *násilí* či *pohrůžka násilí nebo způsobení jiné těžké újmy* a argumentoval, že *nepoužil fyzickou sílu takové intenzity, aby se mohlo jednat o násilí směřující k vyloučení odporu poškozené* za dosažení soulože, neboť ta se adekvátně nebránila. Obviněný byl přesvědčen, že z provedeného dokazování nevyplynula nedobrovolnost pohlavního styku mezi ním a poškozenou.

Po posouzení předmětného případu dovolací soud upozornil zejména na to, že soudní praxe považuje za násilí ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Násilí musí být prostředkem nátlaku na vůli napadeného, přičemž není podmínkou, aby napadený poškozený kladl odpor, např. když si je vědom fyzické převahy útočníka a z obavy před dalším násilím odpor raději vůbec neprojevuje a plně se podrobuje vůli pachatele¹⁴.

¹⁴ Srov. rozhodnutí publikované pod č. 1/1980 Sb. rozh. tr.

Dovolací soud v dané věci uzavřel, že nebylo nezbytné, aby poškozená kladla výrazný fyzický odpor. Pro naplnění všech znaků trestného činu znásilnění postačilo, že její nevole musela být obviněnému zcela zjevná, neboť poškozená měla z obviněného strach a po celou dobu plakala. Obviněný tak zcela zjevně naplnil znak násilí a jeho námitku tak dovolací soud shledal neopodstatněnou.

Právní věta tohoto rozhodnutí (viz níže) se proto jeví jako průlomová pro tehdejší směr uchopení objektivní stránky trestného činu znásilnění:

Pro naplnění znaku násilí nebo pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy u trestného činu znásilnění podle § 185 TZ (ve znění účinném od 1. 1. 2010) není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním.

2) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 11 Tdo 294/2014

Skutková zjištění v tomto případě byla učiněna následující: ...pod záminkou předání riflových kalhot náležejících jeho přítelkyni vlákal obžalovaný poškozenou do bytu v přízemí, v němž se zdržuje, přičemž poté, co předstíral, že slíbené kalhoty hledá, přistoupil na chodbě bytu k ní a oběma rukama ji objal pod rameny, opakovaně ji políbil na levou stranu krku, přičemž poškozená jej opakovaně vyzvala, aby ji nechal být a pokusila se ho oběma rukama odstrčit, což se jí nezdařilo, obžalovaný jí následně rozepjal pásek a svlékl pravou nohavici kalhot a kalhotek, přičemž ji stále držel levou rukou pod ramenem, poté ji chytil oběma rukama a odnesl ji do obývacího pokoje, kde ji položil na záda na zde se nacházející postel, čemuž se poškozená ze strachu o své zdraví a život nebránila, avšak opakovaně žádala obžalovaného, aby ji nechal, neboť to nechce, obžalovaný poté uchopil oběma rukama její nohy, roztáhl je od sebe a vykonal na ní po dobu 2-3 minut soulož s vyvrcholením, přičemž poškozená mu opakovala, že ji má nechat být, následně uchopil mobilní telefon a vyfotografoval si její přirození...

I v tomto případě dovolatel (obžalovaný) uváděl, že nelze zákonný znak násilí z provedených důkazů ani popisu skutku dovodit, což podpořil tvrzením, že poškozenou pouze objal, a přestože poškozená měla volné ruce, nereagovala vůči obviněnému žádným fyzickým odporem. Případný nevýrazný projev nesouhlasu nelze, dle obviněného, považovat za vážně míněný odpor.

Dovolací soud v této souvislosti zdůraznil, že právní teorie rozlišuje pojem násilí ve dvou formách, a to vis absoluta, která zcela vylučuje jiné než požadované chování oběti a složka vůle u oběti zcela chybí (např. oběť je svázána takovým způsobem, který zcela vylučuje vlastní jednání), a násilí ve formě vis compulsiva, které nemá za cíl vyřadit zcela vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem přinutit ji, aby se podrobila nátlaku, který však není neodolatelný, a proto se složka vůle u oběti projevuje, ale je ovlivněna prováděným násilím (např. bitím s pohrůžkou, že toto bude pokračovat až do té doby, dokud oběť nepodlehne a nesplní požadavek pachatele). Násilí je naplněno i jednáním pachatele spočívajícím v zalehnutí poškozené, držení jejích rukou a překonání jejího

odporu spočívajícího v odstrkávání pachatele rukama, dáváním rukou do rozkroku apod.¹⁵

Ve světle shora nastíněného proto dovolací soud posoudil i jednání obžalovaného v daném případě. Dovodil, že uvedené počínání nese znaky užití násilí a je zřejmé, že její odpor, ačkoli nedosahoval intenzity, kterou obžalovaný očekával, byl míněn vážně. Přisvědčil argumentaci odvolacího soudu v daném případě, že nebylo nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor, postačí, pokud byla pachateli zjevná nevole této osoby. Svým jednáním dovolatel naplnil znak násilí, neboť se v daném případě jednalo o násilný způsob působení, při němž obviněný musel vyvinout fyzickou sílu, neboť poškozená se, byť slovně, bránila, nicméně z jejího jednání byl jasný její odpor, který dávala dostatečně najevo, navíc jej i odstrčila.

I v tomto případě vyslovil Nejvyšší soud ČR zásadní závěr a to, že:

Za znásilnění ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku se považuje užití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačuje, pokud pachateli musela být zjevná nevole této osoby s jeho jednáním.

3) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1086/2017

Ze skutkových zjištění v tomto případě vyplynulo, že pachatel vyzval poškozenou, aby ...zaplatila pokoj v hotelu, na tomto pokoji ji poté vyčítal údajnou nevěru, a když začala plakat a říkat, že to není pravda, shodil ji na postel a tam ji opakovaně bil po celém těle za současných nadávek, a poté po ní požadoval, aby jej sexuálně uspokojila ústy, čemuž se i přes nesouhlas ze strachu z dalšího bití podvolila, přičemž si tento orální pohlavní styk obžalovaný natáčel, a to i přes její nesouhlas, na svůj mobilní telefon...

I v tomto případě obviněný namítal nesprávné posouzení skutku jako trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákoníku. Upozornil, že nesouhlas poškozené nebyl zaměřen k sexuálnímu aktu, nýbrž k pořízení nahrávky tohoto aktu, přičemž sexuální styky mezi obviněným a poškozenou byly vždy dobrovolné. Sama poškozená přitom popírala, že by došlo k násilnému chování ze strany obviněného, jak vyžaduje skutková podstata trestného činu znásilnění. Dané jednání by maximálně (jestli vůbec by bylo shledáno trestným), vykazovalo znaky vydírání podle § 175 tr. zákoníku.

Dovolací soud se rozhodně neztotožnil s argumenty obviněného a konstatoval, že násilné jednání, které předcházelo pohlavnímu styku srovnatelnému se souloží (orální styk), bylo spolehlivě dovozeno provedeným dokazováním. Připomněl, že za násilí se ve smyslu § 185 tr. zákoníku považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu. S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu ČR (rozhodnutí č. j. 7 Tdo 1051/2011 a č. j. 11 Tdo 294/2014) pak dovodil, že není nezbytné, aby poškozená kladla zřejmý fyzický odpor, neboť postačuje, pokud byla pachateli zjevná nevole poškozené s jeho počínáním.

¹⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 6 Tdo 95/2006.

4) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1052/2017

Skutkově lze projednávaný případ shrnout tak, že *...obviněný v bytě, kde se příležitostně zdržoval, v úmyslu dosáhnout vlastního sexuálního uspokojení, v přesně nezjištěném počtu případů opakovaně násilím a pohrůžkou jiné těžké újmy osahával dceru, tehdy nezletilou poškozenou na prsou a přirození, nutil ji roztahovat nohy a zasouval jí prsty do pochvy, nutil ji, aby mu prováděla orální sex a rukou mu masturbovala penis, ...vykonal na ní soulož, přičemž tomuto jednání se poškozená bránila tak, že mu opakovaně pokaždé říkala, že to nechce, plakala a stahovala nohy k sobě...*

Obhajoba obviněného v tomto případě spočívala v tom, že by skutek měl být kvalifikován jako trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186 tr. zákoníku, a nikoli znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, neboť poškozená nevypovídala, že by měl překonávat její fyzický odpor.

Protiargumentem k výše uvedenému shledal Nejvyšší soud předně to, že poškozená jako gesto fyzického odporu k sobě stahovala nohy, odstrkovala jej a dávala najevo svůj zřejmý nesouhlas. Připomněl, že za násilí ve smyslu § 185 tr. zákoníku se považuje užití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Poukázal správně na judikaturu Nejvyššího soudu v podobě rozhodnutí č. j. 7 Tdo 1051/2011 a č. j. 11 Tdo 294/2014 a skutečnost, že není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor, když postačuje, že pachateli byla zřejmá nevole této osoby s jeho jednáním. Násilné jednání ze strany pachatele také nemusí mít nezbytně formu úderů dlaní, pěstí, kopů apod., postačí forma nátlaku zaměřená na budoucnost poškozené a její matky a lze pak shledat, že obviněný se svého jednání dopustil jednak z části za použití násilí a jednak za použití pohrůžky jiné těžké újmy.

I v tomto posuzovaném případě tedy soud správně konstatoval, že byla naplněna skutková podstata trestného činu znásilnění.

5) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 3 Tdo 680/2017

Co do skutkových zjištění, lze tento případ shrnout tak, že *...při ukázce nebytových prostor chytil obviněný poškozenou zezadu za ramena a obličejem k sobě ji svým tělem natlačil do rohu místnosti, kde jí začal rozepínat kabát a bundu, čemuž se poškozená bránila a říkala mu, aby toho zanechal, ale jemu se podařilo i přes její odpor kabát i bundu rozepnout, poté ji přes tričko osahával na prsou, strčil jí ruku z vrchu za tričko a hladil ji na prsou, druhou rukou jí rozepnul podprsenku, tričko i s podprsenkou, nadzvedl a začal poškozenou líbat na prsou, sát jí bradavky, líbat ji i na ústa, přitom jí držel hlavu, aby se neuhýbala, strčil jí ruku pod kalhotky, kde ji osahával na přirození, přitom se poškozená snažila jeho ruku odstrkovat ven, opakovala mu, aby toho zanechal, což neučinil, přičemž v průběhu svého jednání se přes oděv hladil v rozkroku a svého jednání zanechal poté, co poškozené zazvonil mobilní telefon ...*

Obhajoba obviněného nijak nevybočovala z rámce již citovaných případů. Obviněný shrnul, že nebyly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, zejména pak jeho objektivní stránka.

Dovolací soud v předmětném případě konstatoval, že netřeba rozporovat naplnění znaku násilí, přestože obviněný vůči poškozené neužil žádných úderů, ani jí nezpůsobil žádná viditelná zranění. Opětovně citoval, že za násilí ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku se považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli, ***příčemž není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor, jelikož postačuje, že pachateli musela být zjevná nevole této osoby s jeho jednáním.***

I v tomto případě bylo posouzení tohoto jednání a jeho subsumpce pod ustanovení § 185 tr. zákoníku soudy nižších stupňů shledána jako přílehlavá.

6) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 5 Tdo 847/2015

Tento případ, resp. rozhodnutí ve věci samé se primárně zabývalo existencí či neexistencí násilí v níže popsané situaci, nicméně okrajově se dotklo též formy nesouhlasu poškozené s pohlavním stykem.

Ze skutkových zjištění v předmětném případě vyplynulo, že ... obviněný neustálým slovním naléháním donutil poškozenou k vysprchování, mezitím jí odnesl osobní věci a oblečení z koupelny, mimo spodního prádla, takže ji lstí donutil k oblečení se do županu a následně ji donutil k orálnímu sexu tak, že ji uchopil silou za hlavu a přitáhl ji do svého rozkroku, přičemž od vykonání soulože jej odradilo tvrzení poškozené, že menstruuje, následně poškozenou odvezl do místa bydliště...

Obviněný operoval v rámci své obhajoby s nesprávným právním posouzením skutku, kdy poukázal na absenci násilí ve skutkové větě, jež mělo být představováno jednáním shora popsaným. Podle obviněného se jednalo o obvyklé situační chování při tomto typu sexuální aktivity. S ohledem na chování poškozené pak dovodil též naplnění § 18 tr. zákoníku o skutkovém omylu.

Dovolací soud konstatoval, že jedinou námitkou obhajoby, která by mohla založit hmotněprávní vadu posouzení předmětného případu jako trestního činu znásilnění, by bylo možné považovat nedostatek násilí jako znaku objektivní stránky trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku. Avšak ani v tomto případě absenci násilí neshledal. Dovolací soud opětovně citoval závěry judikatury ohledně výkladu pojmu násilí a podmínky kladení fyzického odporu, resp. skutečnost, že postačuje, aby pachateli byla zjevná nevole poškozené s jeho jednáním tak, jak je uzavřeno v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR č. j. 7 Tdo 1051/2011 a č. j. 11 Tdo 294/2014. Taktéž poukázal na závěry soudní praxe, dle které lze znak násilí v rámci jednání pachatele shledat tam, kde tento zalehne poškozenou, drží jí ruce a překonává její odpor projevený odstrkáváním pachatele rukama (viz. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 6 Tdo 95/2006).

Protože v projednávané věci bylo zřejmé, že obviněný donutil poškozenou k orálnímu sexu tím, že ji uchopil za hlavu a přitáhl ji do svého rozkroku, konstatoval dovolací soud, že takové jednání není typickým a „obvyklým“ pro tento druh sexuální aktivity právě proto, že k přitáhnutí partnerčiny hlavy došlo proti její vůli.

Zásadní je pak právní věta předmětného rozhodnutí, a tedy, že:

Tlačení hlavy poškozené k rozkroku pachatele, jehož výsledkem bylo přinucení poškozené k orálnímu sexuálnímu styku, naplňuje za splnění všech podmínek zákonné znaky trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, třebaže pachatel nevyvinul důraznější násilí.

B) JUDIKATURA – OTÁZKA BEZBRANNOSTI

1) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011

Skutkový základ byl v posuzovaném případě ten, že obžalovaný ... *ve své gynekologické ordinaci při vaginálním vyšetření poškozené, která ležela na gynekologickém křesle, jí dvakrát zasunul svůj penis do pochvy, aniž poškozená takové jednání očekávala a mohla se bránit, a když s tímto vyjádřila svůj nesouhlas, obviněný svého jednání zanechal ...*

Obhajoba byla v daném případě založena na absenci znaku zneužití bezbrannosti a úmyslu bezbrannost využít, tedy neprokázání naplnění objektivní a subjektivní stránky trestného činu znásilnění. Obhajoba zdůraznila, že bezbrannost, tak jak ji chápe trestní zákoník, značí naprostou nezpůsobilost klást odpor, přičemž v posuzovaném případě poškozená nebyla ani v bezvědomí ani v mdlobách či v obdobném oblouznění, ale byla v dobré fyzické i psychické kondici a byla schopna se aktivně bránit. Nebyla připoutána, na obviněného viděla a nemohla se tedy nacházet ve stavu bezbrannosti, což značí, že obviněný nemohl tohoto stavu ani využít. Uvedla též, že olíznutí bradavky před samotným vykonáním soulože muselo u poškozené, která byla psychicky zdráva, vyvolat případný obranný mechanismus vůči jednání obviněného, a mohla takovému jednání klást zřejmý odpor, přesto však tato bez odporu či alespoň náznaku odporu usedla na gynekologické křeslo.

Nejvyšší soud, stejně jako soudy nižších stupňů, nepřisvědčil této argumentaci obžalovaného. Za významnou shledal skutečnost, že se daného jednání dopustil lékař, potažmo gynekolog. Poškozená vstupovala do jeho ordinace s důvěrou a očekávala obvyklý vyšetřovací postup, tudíž učinila vše, co by se od ní jako od pacientky dalo očekávat, vysvlékla se, položila na gynekologické křeslo, dolními končetinami se opřela do opěrek a uvolnila poševní svalstvo. K námitkám, že se poškozená mohla aktivně bránit, bylo konstatováno, že ***v inkriminovaném okamžiku se poškozená nacházela ve stavu bezbrannosti zapříčiněném tím, že se nacházela ve specifické pozici na gynekologickém křesle.*** K argumentu obhajoby, že je zarážející, že poškozená neoznámila rodině nic o dřívějším nepřipustném chování obžalovaného (olízl jí vaginu), soud správně dovodil, že dané lze přičítat studu poškozené a jejímu psychickému rozpoložení po zážitku, který byl pro ni matoucím. Nejvyšší soud tak přisvědčil závěrům soudu odvolacího a potvrdil, že se v daném případě nade vší pochybnost jednalo o trestný čin znásilnění podle tehdejšího § 241 odst. 1 tr. zákoníku.

2) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1015/2016

V tomto případě se jednalo o podobný skutkový stav, kdy obžalovaný ... *při urologickém vyšetření probíhajícím i na gynekologickém křesle využil bezbrannosti poškozené, která byla na tomto křesle usazena s nohama v držácích, a uvedl jí, že bude muset dezinfikovat*

pochvu, což provedl tak, že si dal na tampon blíže neurčenou masť, a poté jí zaváděl prsty do pochvy tím způsobem, že prsty opakovaně zasouval dovnitř a vytahoval ven, což trvalo nejméně 10 minut ve snaze u poškozené vyvolat sexuální vzrušení, přičemž při skončení vyšetření poškozenou prsty poškrábal po stydkých pyscích... Obdobného jednání se dopustil i vůči dalším poškozeným.

Obžalovaný byl ve světle shora uvedených skutkových okolností shledán vinným trestným činem znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákoníku, přičemž správnost tohoto rozhodnutí stvrdil nejen soud odvolací, ale i soud dovolací. V odůvodnění bylo správně poukázáno na judikaturu Nejvyššího soudu ČR, zejm. rozhodnutí ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011, které se s otázkou bezbrannosti oběti znásilnění při gynekologickém vyšetření již vypořádalo.

C) ZAJÍMAVÉ ROZHODNUTÍ SOUDU PRVNÍHO STUPNĚ

1) Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 21. 7. 2016, sp. zn. 34 T 5/2016

Ze skutkových zjištění je v posuzovaném případě podstatné, že ... obviněný vylákal poškozenou pod smyšlenou záminkou do jím užívaného bytu, poté, co odmítala vstoupit, uchopil ji za ruku a do bytu ji vtáhl...uvnitř jí dal najevo, že s ní hodlá vykonat pohlavní styk, což poškozená odmítla, ...načež uzamkl byt..., sdělil poškozené, že „když to nepůjde po dobrém, tak to půjde po zlém“, plakala, dávala najevo výslovně svůj nesouhlas a odstrkávala jej od sebe, ... prováděl před ní pokřupávání kloubů a upozorňoval ji, aby ho „nenervovala“, ...uchopil ji za krk a vyzval, aby přestala plakat, následně poškozenou přes její opakovaně projevovaný verbální nesouhlas přiměl, aby mu jeho penis nejprve třela rukou a poté jej vzala do úst ...nakonec na poškozené vykonal soulož, přičemž poškozená se těmito uvedeným praktikám podvolila jen ze strachu z obžalovaného ...

I zde obhajoba obviněného spočívala v tom, že mu poškozená pohlavní styk sama nabídla a jejich sex byl oboustranně dobrovolný, a že se na něm dohodli. Dále též v rámci následné obhajoby uvedl, že pokud by poškozená kladla odpor jednání obžalovaného, pak by tento musel být slyšitelný i v sousedním bytě, což však nenastalo.

Soud I. stupně v posuzovaném případě dospěl k závěru o naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění především v návaznosti na pohrůžky násilí, které pachatel vyjádřil explicitně i konkludentně, jejichž účelem bylo překonat zřetelně a opakovaně najevo davaný verbální odpor poškozené a současně u ní vyvolat dojem, že jakýkoli další odpor z její strany je zbytečný. Toho obviněný též dosáhl, neboť poškozená se podrobila jeho praktikám jen v důsledku daných pohrůžek násilí i částečného násilí (chycení pod krkem).

Za pozitivní na tomto rozsudku lze shledat, že soud I. stupně připustil verbální nesouhlas jako jasné projevení odporu poškozené proti násilí, resp. pohrůžce násilí obviněným. Stejně tak uvedl, že tento odpor nemusí být tak výrazný a hlasitý, aby upoutal pozornost osoby nacházející se v sousedním bytě.

Vhodně se soud I. stupně vypořádal i s námitkou obhajoby, která sporovala to, že pokud by mezi účastníky proběhly události tak, jak popsala poškozená, pak by nejen obviněný,

ale především poškozená měla na sobě jasné a viditelné fyzické důsledky. K tomu soud I. stupně namítl, že z výpovědi poškozené vyplynulo, že se bránila zejména verbálně, fyzický odpor poškozené spočíval pouze v tom, že když ji obžalovaný vysvlékal, tak jej odstrkovala. Uvedl, že i z laického pohledu je zřejmé, že při takové její fyzické obraně by se na těle obviněného nemusela žádná zranění vyskytnout. Stejně tak při mechanismech násilí, kterého použil obžalovaný proti poškozené (uchopení za ruku a vtáhnutí do bytu a též chycení za krk), je málo pravděpodobné, že by vznikla viditelná poranění.

Po posouzení výše uvedených skutečností dospěl pak soud I. stupně k závěru, že byla naplněna skutková podstata trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1 alinea 1, odst. 2 písm. a) b) a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku.

III. Poukázání na diskutabilní rozhodovací praxi

1) Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 12 To 471/2013

Ze skutkových zjištění v předmětné věci vyplynulo, že obžalovaný ... vstoupil za poškozenou do kuchyňky ve firmě Elisch Elektro v Příbrami v úmyslu ukojit své sexuální nutkání v době, kdy tato stála u kuchyňské linky a myla nádobí, zavřel za sebou dveře, k této zezadu přistoupil a přitiskl ji úmyslně svým tělem ke kuchyňské lince, objal ji a následně ji osahával na prsou, které hnětl, dále ji osahával přes oblečení na genitáliích, přičemž poškozená se snažila odstrkovat rukama, vykroutit se mu ze sevření a opakovaně mu sdělila, že si toto nepřeje ...

Zatímco soud I. stupně v předmětném skutku shledal naplnění skutkové podstaty znásilnění podle § 185 odst. 1 tr. zákoníku, odvolací soud svým rozhodnutím zrušil rozsudek soudu I. stupně a postoupil věc Městskému úřadu v Příbrami k možnému projednání přestupku. V odůvodnění svého rozhodnutí poukázal odvolací soud na skutečnost, že v jednání obviněného je výrazně oslaben znak násilí, který nebyl naplněn v potřebné intenzitě, z čehož dovodil, že se jedná o typický případ pro užití subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku. Malou intenzitu tohoto znaku odůvodnil odvolací soud tím, že se obžalovaný jednání dopouštěl po velice krátkou dobu (2-3 minuty), sám ho zanechal a poškozenou v kuchyňce opustil.

Nad rámec uvedeného lze doplnit, že předmětné rozhodnutí Krajského soudu v Praze bylo usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 8 Tdo 775/2014 zrušeno a věc byla vrácena Krajskému soudu, aby tuto věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Důvodem bylo nesprávné posouzení otázky společenské nebezpečnosti a škodlivosti činu obviněného a problematika zásady subsidiarity trestní represe v dané věci.

2) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 4 Tdo 924/2014

V posuzovaném případě byl obviněný rozsudkem Okresního soudu v Liberci uznán vinným zločinem znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákoníku, jehož se podle tohoto rozhodnutí dopustil tím, že ... *ve svém bydlišti strhl deku z poškozené, která ležela*

na břicho v posteli, přitiskl se k ní a když se zvedala do kleku, aby se bránila, uchopil ji levou rukou kolem pasu, nalehl na ni, svlékl jí kalhoty od pyžama a kalhotky, nadzvedl jí břicho, klekl si za ní a vykonal na ní soulož, a to i přes její výslovný nesouhlas ...

Odvolací soud zamítl odvolání obviněného a ztotožnil se se závěry soudu I. stupně, avšak k podanému dovolání Nejvyšší soud ČR rozhodl tak, že se předmětná rozhodnutí soudů nižších stupňů zrušují a věc se přikazuje soudu I. stupně, aby věc znovu projednal a rozhodl.

Obviněný jako argumentaci v podaném dovolání uvedl, že v předmětném případě nelze spatřovat užití násilí za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu. Tvrdil, že pohlavní styk s poškozenou byl oboustranně dobrovolný, údajné stržení deky a přitisknutí se k tělu poškozené nelze považovat za násilí, neboť v tom případě by v každém mileneckém vztahu došlo k násilnému sexuálnímu styku. Odpor poškozené nelze považovat za vážně míněný a nechť poškozené k pohlavnímu styku nelze považovat za vážně míněný odpor. Ani nepatrný odpor poškozené pak nelze považovat za vážně míněný odpor.

Státní zástupce, činný u Nejvyššího státního zastupitelství, ve svém vyjádření k dovolání obviněného uvedl, že *donucením k souloži za použití násilí ve smyslu § 185 tr. zákoníku je přitom třeba rozumět násilné překonání nebo zamezení fyzického odporu poškozené, nikoli vykonání soulože přes její třeba i důrazně vyjádřený slovní nesouhlas...* Aktivitu obviněného při pohlavním styku v tomto případě proto státní zástupce neshledal násilím směřujícím k překonání odporu poškozené. Navrhl obě rozhodnutí soudů nižších stupňů zrušit a věc přikázat k novému projednání a rozhodnutí soudu I. stupně.

Nejvyšší soud ČR se částečně ztotožnil s argumentací státního zástupce a obviněného týkající se absence násilí nebo pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy za účelem překonání nebo zamezení odporu poškozené. Ve skutku tak, jak byl popsán v napadených rozhodnutích, chybí dle názoru Nejvyššího soudu ČR skutečný odpor poškozené a jeho překonání obviněným. S tímto podstatným odůvodněním dovolací soud zrušil rozhodnutí soudu I. stupně i odvolacího a věc přikázal soudu I. stupně k novému projednání.

3) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2018, sp. zn. 7 Tdo 119/2018 (resp. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 10. 2017, sp. zn. 6 To 71/2017)

Citovaným rozhodnutím odmítl dovolací soud mimořádný opravný prostředek nejvyššího státního zástupce ve skutkově specifickém případě, který spočíval v tom, že *...obviněný po internetové komunikaci s poškozenou a po dohodě o poskytnutí sexuálních služeb obviněnému, včetně konkrétních sadomasochistických praktik ze odměnu 23 000 Kč se s touto sešel, nejprve s ní provozoval venku a poté ve svém bytě různé dohodnuté sexuální praktiky, ačkoli poškozená s nimi nesouhlasila, projevovala známky odporu a podvolila se jednání obviněného ze strachu, posléze řekla, že už žádné peníze nechce, a projevila snahu se vzdát, nakonec poškozenou odvezl na vlakové nádraží, aniž jí zaplatil*

jakoukoli finanční částku, přičemž u poškozené se v důsledku tohoto jednání rozvinula delší dobu trvající posttraumatická stresová porucha...

Ačkoli soud I. stupně dospěl k názoru, že popsané jednání obviněného je znásilněním ve smyslu § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), c) a odst. 3 písm. c) tr. zákoníku, odvolací soud rozhodl tak, že obviněný byl pro žalovaný skutek obžaloby zproštěn. Podstatou napadeného zprošťujícího rozsudku bylo odlišné právní posouzení subjektivní stránky činu, v tomto případě úmyslu obviněného donutit poškozenou k souloži. Vrchní soud dospěl k závěru, že signály ze strany poškozené, nebyly pro obviněného dostatečné k tomu, aby věděl, že jedná zásadně proti její vůli. Tento závěr učinil jednak z důvodu předchozího sjednaného scénáře sexuálního styku, jednak vzhledem ke specifické osobnosti poškozené, z jejíhož chování obviněný, který ji neznal, nedokázal rozpoznat, v jakém stavu se poškozená nachází, konkrétně že je ve stresu a svou pasivitou a nespoluprací vyjadřuje nesouhlas. Za této situace označil za maximálně sporné, zda a jak mohl a měl obviněný identifikovat, že jeho jednání je již za hranicí odsouhlasených praktik a je činěno bez souhlasu poškozené. S ohledem na osobnostní rysy poškozené byly její reakce pasivní, předem domluvené praktiky strpěla a nijak výrazně odpor neprojevovala, resp. tyto její projevy byly zaměnitelné s praktikami, které předtím sama s obviněným dohodla. Dále však připustil, že podle výpovědi a psychologického znaleckého posudku poškozená de facto není schopna projevít kvalifikovaný nesouhlas, který by byl srozumitelný. Základem její reakce na stres bylo „ustrnutí“. Uzavřel, že vše, co obviněný s poškozenou praktikoval, měl předem dohodnuto. Poškozená tyto praktiky strpěla a nijak výrazně odpor neprojevovala, resp. tyto její případné projevy byly způsobilé k záměně s praktikami, které předtím odsouhlasila a dohodla s obviněným.

Nejvyšší soud ČR se zcela ztotožnil se závěry odvolacího soudu a dovodil, že Vrchní soud v Olomouci nepochybil, jestliže neshledal ve zjištěném jednání obviněného zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku z hlediska subjektivní stránky činu, konkrétně nedovodil zavinění ve formě úmyslu, a to jak pokud jde o složku vědomostní, tak složku volní. Neshledal v něm ani znaky jiného trestného činu. Z hlediska subjektivní stránky pak nebylo možné přisvědčit ani námitce státního zástupce, že závazky a přísliby ze světa virtuálního nelze propojit se světem skutečným, a že je nelze považovat za podklad reálného chování, neboť přísliby z internetového chatu jsou již ze své podstaty zatíženy takovou mírou nejistoty, že při fyzickém setkání se zúčastnění musí ujistit, co z chatovaného mysleli vážně a co nikoli. Je totiž jen na účastnících internetové komunikace, zda k realizaci tam vyslovených tvrzení a dohod ve skutečnosti přikročí. To poškozená v daném případě učinila a již svým příchodem na schůzku, navíc přesně podle pokynů obviněného bez spodního prádla, dala najevo, že hodlá dohodu realizovat. Pokud z toho za této situace vycházel obviněný, není v tom nic logicky chybného. Státní zástupce argumentoval, že nikdo ani žádná dohoda nemůže omezit poškozenou do budoucna podstoupit sexuální styk či nikoli. Nejvyšší soud se touto argumentací neztotožnil, neboť předmětem sporu nebylo právo poškozené na svobodné rozhodnutí, zda a v jaké podobě uskuteční sexuální styk, ale to, zda obviněný věděl, že poškozená s pohlavním stykem nesouhlasí, a zda ji tedy úmyslně donutil k pohlavnímu styku.

4) Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 43 T 3/2019

Ze skutkových zjištění učiněných soudem I. stupně vyplynulo, že ... obviněný se záměrem uspokojit svůj sexuální pud v době, kdy hlídal své nezletilé vnučky,..., tyto přiměl přes jejich verbální nesouhlas k pohlavnímu styku, a to tím způsobem, že poté, co si k němu nezletilé lehly na pohovku, hladil je pod oblečením, líbal je pod oblečením na holém přirození, zasouval jim pod kalhoty do vaginy prsty a zapnul plastový vibrátor,... nezletilé se tomuto jednání bránily tak, že obžalovaného žádaly, aby tohoto jednání zanechal, že je to bolí,..., načež nezletilé se mu ze strachu podvolily, neboť s ohledem na svůj nízký věk a nízkou fyzickou a duševní vyspělost v plné závažnosti nechápaly jeho jednání a nebyly schopny adekvátně projevit svou vůli a bránit se mu jiným účinnějším způsobem, čehož si byl vědom a využil toho ke svému sexuálnímu uspokojení....

Předmětné rozhodnutí nelze označit za „nesprávné“ či „nevhodné“, je však určitým způsobem „matoucí“, proč soud I. stupně v rámci odůvodnění ještě polemizuje s intenzitou odporu nezletilých, když objektivní stránka trestněprávního jednání je zde dána zneužitím bezbrannosti nezletilých pro jejich nízký věk. Konkrétně soud I. stupně uvedl, že:

...K odporu dívek je nutno připustit, že nebyl nikterak intenzivní, jednalo se pouze o verbální nesouhlas, nelze však přehlédnout, že dívky byly ve věku necelých 7 let. Násilí ze strany obžalovaného nebylo sice výrazné, kdy se jednalo pouze o pohlavky či údery rukou do hlavy a štípání, nicméně o násilí šlo a s ohledem na věk nebylo vyššího násilí potřeba. A i kdyby nebylo užito násilí, jednalo by se o bezbrannost...

Jak již bylo shora uvedeno, nejedná se o výslovně špatnou praxi, kde by soudy nesprávně vykládaly pojem násilí či fyzický odpor, ale jde o rozhodnutí, kdy soud s prvkem aktivního intenzivního fyzického odporu stále nadbytečně polemizuje jako s bezpodmínečným znakem objektivní stránky spáchaného trestného činu. Odsuzující rozsudek ve věci samé pak odůvodňuje naplněním jiných kritérií znaku trestného činu znásilnění, tudíž odsuzující verdikt je dán existencí naplnění jiných rozhodných elementů a nebylo třeba posuzovat ještě intenzitu a povahu odporu poškozených.

IV. Zahraniční právní úprava

Jak vyplývá z výše uvedeného, je otázka aktivního fyzického odporu obětí stále, i přes jasnou judikaturu Nejvyššího soudu ČR, předmětem polemik soudů všech stupňů a především snadným nástrojem v rukou obhájců obviněných.

Jakkoli je evidentní, že případy sexuálního násilí je nutné posuzovat individuálně, neboť mají jistě velice specifický a individuální průběh, je otázkou, zda by ke sjednocení rozhodovací praxe v těchto případech nepomohla nová konstrukce trestného činu znásilnění, která bude odrážet i jen verbální nesouhlas oběti jako jasný zřejmý odpor oběti s jednáním pachatele a stát tím deklaruje ochranu i tzv. soft formám znásilnění, tj. takovým případům, kde absentuje extrémní násilí a jemu odpovídající intenzivní fyzický odpor oběti, ale je z okolností případu zřejmé, že k pohlavnímu styku nedošlo mezi účastníky dobrovolně.

Ze zemí, které se vydaly touto cestou, lze zmínit např. Belgie, jejíž *Códe Pénal* du 8 Juin 1867 v § 375 uvádí, že: *Znásilnění je každý akt penetrace jakéhokoli druhu a jakýmkoli způsobem, spáchaný na osobě, která s ním nesouhlasí. Souhlas není dán zejména v případě, kdy byl čin spáchán za pomoci násilí, omezení (spočívajícího v ohrožení či překvapení), lsti, anebo byl umožněn fyzickým nebo psychickým postižením oběti.*

Obdobným směrem se pak ubírá i německá právní úprava, kdy 7. 7. 2016 schválili němečtí poslanci zpřísnění trestních předpisů a zakotvení principu „ne znamená ne“. Nyní by tak mělo stačit, že k pohlavnímu styku došlo proti zjevné vůli oběti, tedy není třeba prokázání její aktivní fyzické obrany.

Specifikem v oblasti úpravy sexuální trestné činnosti je pak Spojené království Velké Británie a Severního Irska a jeho *Sexual Offences Act 2003*. Tato právní úprava je založena na sexuální aktivitě pachatele učiněné bez souhlasu oběti, aniž by byl pachatel v důvodné víře v souhlas oběti.

Na rozdíl od dosavadní kontinentální konstrukce znásilnění, kladoucí důraz na objektivní stránku činu, akcentuje novodobá koncepce subjektivní stránku, kdy není přítomen souhlas oběti a pachatel neměl důvod se domnívat, že souhlas přítomen byl.

Hlasy pro tuto změnu poukazují zejména na preventivní význam a pokrokovost takové úpravy. Hlasy proti argumentují zejména potížemi a problémy vznikajícími při dokazování, potížemi praxe při výkladu takto formulovaných skutkových podstat i nárůstem křivých obvinění.

V. Vhodná rozhodovací praxe soudů – orientace na ukládání trestu

V souvislosti s analýzou vhodné rozhodovací praxe soudů v případech znásilnění je vhodné ještě v krátkosti poukázat na určité nekonzistence související s ukládáním trestů za sexuálně motivovanou trestnou činnost.

Jak již bylo uvedeno, v roce 2017 bylo odsouzeno 205 osob pro trestný čin znásilnění podle § 185 tr. zákoníku. Z toho 97 osobám byl za jejich trestnou činnost uložen nepodmíněný trest odnětí svobody a 106 osobám byl trest odnětí svobody podmíněčně odložen. Ochranná opatření byla u podmíněčně odsouzených uložena v 46 případech, přiměřené omezení nebo povinnost jen v 18 případech (v 11 případech omezení podle § 48 odst. 4 tr. zákoníku a v 5 případech jiné omezení nebo povinnost neuvedené v § 48 odst. 4 tr. zákoníku).

Z 55 zkoumaných rozsudků krajských soudů rozhodujících v případech znásilnění, které provedla organizace proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. v roce 2017¹⁶, vyplynulo, že pouze v 6 případech z 22, kdy soudy uložily podmíněný trest odnětí svobody za trestný čin znásilnění, uložily podmíněně odsouzenému přiměřené omezení nebo povinnosti, přičemž pouze ve dvou případech spočívalo přiměřené omezení v povinnosti zdržet se styku s poškozenou¹⁷. V ostatních případech

¹⁶ Jen ano je ano – trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy. proFem, o.p.s., 2017 http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf

¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Praze sp. zn. 13 To 440/2016 a rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 63 Tm 1/2016.

se jednalo o přiměřené omezení spočívající ve zdržení se užívání návykových látek a v jednom případě povinnost podrobit se programu sociálního výcviku a převýchovy a pracovní rekvalifikace.

Je tedy zjevné, že soudy se uchylují k uložení přiměřených povinností a omezení opravdu minimálně, jakkoli mají ze své podstaty své důležité místo v trestním zákoníku i v praxi. S ohledem na zásadní dopad, který má sexuální násilí na psychiku oběti, se lze domnívat, že minimálně ochrana oběti v podobě přiměřeného omezení nekontaktovat a nesetkávat se s poškozenou by měla být automatickým opatřením, pokud již soudy v případech sexuálního násilí podmíněně odkládají trest odnětí svobody. Rozhodně však existuje prostor pro využití i dalších citovaných omezení a povinností tak, aby byla oběť uchráněna minimálně od styku s násilníkem a zároveň bylo preventivně působeno přímo na pachatele. Současně volají-li i odborníci a odbornice na problematiku domácího a genderově podmíněného násilí zastoupené ve Výboru pro prevenci domácího a násilí na ženách po ukládání trestů z oblasti „soft práva“¹⁸, a to i v případech sexuálního násilí, pak je nezbytné, aby soudní praxe byla v tomto ohledu „odvážnější“ a stávajících penalizačních instrumentů začala více využívat.

VI. Shrnutí a doporučení

Ve světle shora uvedeného lze konstatovat, že již od roku 2011 existuje v České republice poměrně konstantní judikatura ve vztahu k problematice objektivní i subjektivní stránky trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku. Je zajímavé, že v odůvodněných rozhodnutích soudů nižších stupňů se odkaz na tuto příliš nevyskytuje, nicméně je na ni standardně odkazováno v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR řešících mimořádné opravné prostředky nejvyššího státního zástupce či přímo obviněných.

Je na uvážení, zda by častější propojení prvostupňových rozhodnutí s odkazy na relevantní judikaturu vážící se k vážně míněnému odporu oběti, skutkovému omylu negativnímu a subjektivní a objektivní stránce trestného činu znásilnění vůbec mělo za důsledek jiný směr obhajoby obžalovaných a přispělo by ke kvalitnějšímu a rychlejšímu rozhodování ve věci samé, když obhajoba pachatelů sexuálního násilí je v opravdu převážné většině vedena pouze poukázáním na nedostatečnou intenzitu vážně míněného odporu, nenaplnění znaků násilí či jednání ve skutkovém omylu negativním.

I rozhodování o trestném činu znásilnění realizovaném „při profesionálním lékařském vyšetření“ a uchopení pojmu stav bezbrannosti v souvislosti s tímto jednáním již bylo Nejvyšším soudem ČR vyjasněno.

Za velice diskutabilní lze považovat však rozhodování o případech znásilnění v rámci předem sjednaných sexuálních služeb. Přijetím argumentace Nejvyššího soudu ČR v těchto věcech by de facto nebylo možné trestně postihnout znásilnění profesionální prostitutky či excesy ze sjednaných sexuálních praktik dvou (či více) osob.

Vzhledem k tomu, že mezi odborníky a odbornicemi na domácí a genderově podmíněné násilí nepanuje shoda ohledně nové konstrukce trestného činu znásilnění založené na

¹⁸ Bližší informace o Výboru dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/prevence_domaciho_nasili/vybor-pro-prevenci-domaciho-nasili-121940/

pouhém neprojevení souhlasu oběti se sexuální aktivitou pachatele a s ohledem na negativní stanovisko MSp k takto vystavěné konstrukci je zřejmé, že v tomto směru se Česká republika patrně zahraničním koncepcím nepřiblíží. Je však nutné kontinuálně sledovat doporučení monitorovací skupiny expertů GREVIA¹⁹ ve vztahu k signatářům Istanbulske úmluvy, kteří, stejně jako ČR, setrvávají na koncepci kladoucí důraz na objektivní stránku činu a zvážit jejich případná doporučení ve vztahu ke změně legislativy.

V neposlední řadě lze doporučit, aby obecné soudy modifikovaly dosavadní praxi ukládání trestů za sexuálně motivovanou trestnou činnost minimálně v tom směru, aby aktivněji využívaly prostředků omezujících opatření a povinností, které mají nepochybně význam pro oběť a její ochranu, a zároveň jsou důležitým výchovně preventivním elementem i pro odsouzeného.

¹⁹ Nezávislý monitorovací orgán Rady Evropy složený z odborníků a odbornic na domácí násilí a násilí na ženách sledující a vyhodnocující implementaci Istanbulske úmluvy v členských státech.